

ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХІВ І РЕЗЕРВІВ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

RESEARCH THROUGH RESOURCE AND RESERVES THE ENTERPRISE

Стаття присвячена дослідженню шляхів і резервів ресурсозбереження на підприємстві. Розглянуто основні напрямки ресурсозбереження на підприємстві, висвітлено особливості використання ресурсозберігаючих технологій. Визначено, що раціональне та економне використання ресурсів підприємств має важливе економічне значення, оскільки ресурсозбереження, що характеризується зниженням абсолютної та питомої ваги витрати окремих видів ресурсів, дає змогу здійснити економію сировини й матеріалів для виготовлення більшої кількості продукції без додаткових затрат суспільної праці, підвищувати ефективність виробництва, знижувати собівартість та, як результат, підвищувати конкурентоспроможність підприємства.

Також, у роботі проведено аналіз основних факторів впливу ресурсозбереження на діяльність підприємства, висвітлені основні напрями ресурсозбереження. Виявлено, що ефективне використання ресурсного потенціалу підприємства у більшості випадків залежить від уміння правильно управляти ним. У висновках зазначено, що ефективне використання ресурсів на підприємстві може призвести до скорочення витрат та збільшення обсягів виробництва.

Статья посвящена исследованию путей и резервов ресурсосбережения на предприятии. Рассмотрены основные направления ресурсосбережения на предприятии, освещены особенности использования ресурсосберегающих технологий. Определено, что рациональное и экономное использование ресурсов предприятий имеет важное экономическое значение, поскольку ресурсосбережения, характеризующееся снижением абсолютной и удельного веса расхода отдельных видов ресурсов, позволяет осуществить экономию сырья и материалов для изготовления большего количества продукции без дополнительных затрат общественного труда, повышать эффективность производства, снижать себестоимость и, как результат, повышать конкурентоспособность предприятия.

Также, в работе проведен анализ основных факторов влияния ресурсосбережения на деятельность предприятия, освещены основные направления ресурсосбережения. Обнаружено, что эффективное использование ресурсного потенциала предприятия в большинстве случаев зависит от умения правильно управлять им. В заключении указано, что эффективное использование ресурсов на предприятии может привести к сокращению расходов и объемов производства.

The article investigates the ways resource and reserves the enterprise. Main trends in the enterprise resource, highlights the peculiarities of using energy saving technologies. Determined

that the rational and economical use of resources of enterprises has important economic value as resource, which is characterized by decreased absolute and proportion of consumption of certain resources, you can make savings in raw materials for the manufacture of more production without any additional costs of social labor, increase production efficiency, reduce costs and, as a result, improve the competitiveness of enterprises.

Also, the paper analyzes the main factors influencing resource for the business, highlights the main areas of resource conservation. We found that the effective use of the resource potential of the company, in most cases depends on the ability to properly manage it. The findings indicated that the efficient use of resources in the enterprise may reduce costs and increase production.

Ключові слова: підприємство, ресурсозбереження, використання, управління, споживання.

Вступ. Актуальність обраної теми дослідження полягає у тому, що при реалізації соціально орієнтованої, інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки України змінюється підхід до управління діяльністю підприємства. Функціонування в умовах обмеженості ресурсів вимагає від підприємства формування нових підходів до управління, які передбачають його орієнтацію на ресурсозбереження та впровадження необхідних для цього технологій. Однак, незважаючи на те, що питання ресурсозбереження викликає не аби який інтерес, як у теоретиків, так і у практиків економічної діяльності, даний процес пов'язаний зі значною кількістю проблем, а саме: відсутністю джерел фінансування ресурсозберігаючих заходів; прогалинами в вітчизняній нормативно-законодавчій базі; відсутністю чіткої, економічно-обґрунтованої державної політики в сфері ресурсозбереження; значним рівнем тонізації економіки; відсутністю державної стратегії управління ресурсами тощо. Саме тому дане питання є досить актуальним на сьогоднішній день і потребує подальшої розробки.

Теоретичні і прикладні засади управління підприємством та його окремими сферами діяльності розглядаються у загальноприйнятих концептуальних положеннях теорії менеджменту, викладених у працях вітчизняних та західних науковців: І. Ансоффа, Г. Атаманчука, І. Герчикової, П. Друкера, М. Кизима, М. Мескона, В. Пономаренка, О. Пушкаря, Ф.Тейлора, А.Томпсона, Ф.Хедоурі. Вагомий внесок у розробку теоретичних і прикладних проблем ресурсозбереження зробили такі українські та російські науковці: А. Бреславцев, М. Іванов, О. Кролі, Н. Конищева, В. Коршунов, Н. Кушнірович, О. Лапко, Д. Липницький, А. Невелєв, А. Оксанич, П. Орлов, В.С. Іфтемичук, С.В. Дорогунцов, І. Подольний, Я. Розенберг, В. Сіренко, Т. Сигарьова, Г. Соколовська, Р. Фатхутдінов, Л. Хижняк, М. Чумаченко та ін. Проте, проблема ресурсозбереження на сьогоднішній день залишається надзвичайно актуальною, а отже даний напрям потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування необхідності ресурсозбереження на підприємствах та розробка науково-практичних рекомендацій з управління ресурсозбереженням на підприємствах.

Теоретичною та методологічною базою даного дослідження є фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань управління ресурсозбереженням, спеціальні та загальнонаукові методи вирішення завдань дослідження. У процесі написання даної статті було використано *абстрактно-логічний метод* – при узагальненні понять, що стосуються ресурсозбереження на підприємстві, *системний аналіз* – при дослідженні структурних елементів процесу ресурсозбереження, а також метод наукової абстракції.

Результати дослідження. Поняття «ресурси підприємства» трактується, як «кошти, можливості, цінності, запаси підприємства, джерела її доходів, що забезпечують стабільну роботу підприємства в напрямках її діяльності і одержання прибутку» [6]. Що ж стосується ресурсозбереження, то існує багато варіантів визначення даного поняття. Так, В.С. Іфтемічук зазначає, що ресурсозбереження – це система заходів спрямованих на більш раціональне і ефективне використання всіх видів ресурсів, їх скорочення на одиницю корисного ефекту [7]. С.В. Дорогунцов вважає, що ресурсозбереження – це прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції при тій самій кількості використаної сировини, палива, основних та допоміжних матеріалів [8]. Таким чином, виходячи з існуючих визначень можна стверджувати, що на підприємстві ресурсозберігаючі заходи можуть здійснюватися у декількох напрямках: матеріальному, технологічному, соціальному, організаційному тощо. Аналізуючи стан ресурсозбереження на вітчизняних підприємствах, варто зауважити, що на сьогоднішній день спостерігається надзвичайно висока ресурсоемність виробництва, це зумовлено рядом факторів, серед яких: значний знос обладнання та застарілі технології; відсутність правового і економічного механізму, що стимулюють розвиток ресурсозберігаючих та природоохоронних систем; недостатня кваліфікація працівників, відсутність реальних джерел фінансування впровадження ресурсозберігаючих технологій.

На даний час існує багато класифікаційних видів і напрямів ресурсозбереження. Серед них найповнішою є класифікація за змістом процесів, що відбуваються на підприємстві. Відповідно до цього ресурсозбереження на підприємстві можна розглядати у двох таких напрямках: як економію ресурсів підприємства та як їх раціональне використання [2].

Економія ресурсів підприємства є одним з важливих факторів розвитку виробництва. Його можна розглядати як відносне скорочення витрат ресурсів,

яке виражається в зниженні їх питомих втрат на виробництво кінцевої одиниці продукції [2]. Таким чином, економію ресурсів можна розглядати як кількісний результат процесу раціоналізації використання потужностей підприємства. З урахуванням сфер діяльності підприємства, ресурсозбереження може набувати форми як прямої, так і непрямой економії [2].

Раціональне використання матеріальних ресурсів підприємства означає досягнення максимальної ефективності використання ресурсів у господарстві за існуючого рівня розвитку техніки і технології.

Отже, критерієм раціонального використання ресурсів є мінімізація витрат при виробництві кінцевої одиниці продукції, що має високі споживчі властивості.

Пряма економія ресурсів на підприємстві виникає безпосередньо протягом виробничого циклу, внаслідок прямого скорочення обсягу витрат ресурсів на одиницю виробленої продукції певної якості. В свою чергу непряма економія формується внаслідок раціоналізації розміщення та зберігання виробничих та товарних запасів, використання вторинних ресурсів у виробничому процесі підприємства [3]. Можна зазначити, що вторинні матеріальні ресурси – це додатковий ресурсний потенціал підприємства, а відходи – це частина цього потенціалу, яка може за певних умов та часу трансформуватися в економічні вигоди для підприємства [3]. Раціональне використання підприємством відходів виробництва дає можливість покращити техніко-економічні показники підприємства. Варто зазначити, що використання відходів основного виробництва дозволить знижувати собівартість виробничого процесу і дасть змогу сучасним українським підприємствам вийти на новий рівень ведення господарської діяльності та сприятиме виробництву конкурентоспроможної продукції.

Серед багатьох напрямків ресурсозбереження на підприємствах України одним із пріоритетів державної політики визнано енергозбереження, що передбачає формування довгострокової та чітко спланованої програми дій. Така ситуація зумовлена спрямованістю на поступове удосконалення техніко-технологічних баз виробництва, збільшення потужності устаткування, зростання обсягів виробництва та прискорення темпів економічного розвитку, що в свою чергу призводить до збільшення споживання всіх видів енергії.

Енергогосподарство має потребу в паливі та енергоносіях. З урахуванням втрат у внутрішніх мережах кожного виду енергії за рахунок як їх купівлі, так і за виробництва енергії власними генеруючими устаткуваннями [1]. Для цього складається плановий енергетичний баланс. Звітний енергетичний баланс використовується для аналізу фактичного стану енергозабезпечення підприємства і контролю за використанням енергоресурсів [1].

Загалом, дослідження бізнес-середовища показали, що у вітчизняній економічній системі існує ряд перешкод, які стримують розвиток ресурсозбереження, а найбільш вагомим з них є: висока вартість енергоносії (на думку 60% опитаних керівників підприємств, що відносяться до малого бізнесу; 72% керівників середніх підприємств та 75,8% - керівників великих підприємств); відсутність можливості залучення додаткових фінансових ресурсів для модернізації устаткування (на думку 38% опитаних керівників підприємств, що відносяться до малого бізнесу; 47% керівників середніх підприємств та 49% - керівників великих підприємств).

Таким чином, виявивши основні проблеми ресурсозбереження на підприємствах України варто відзначити, що даний процес в свою чергу здатний позитивно впливати на широке коло суб'єктів:

- підприємство-виконавця ресурсозберігаючих заходів;
- споживачів його продукції;
- торговельних партнерів;
- працівників підприємства.

Для кожного суб'єкта ефект від ресурсозбереження полягає в покращенні умов діяльності, збільшенні його доходів та покращенні якості продукції [4].

Отже, ресурсозбереження на сучасному етапі розвитку економічних відносин України поступово здобуває статус основної ідеології розвитку промислового виробництва. Причинами цього є зростаючі з року в рік обсяги залучення природних ресурсів, подорожчання матеріалів та сировини і відповідно подорожчання продукції. Також, вичерпання й погіршення якості ресурсів, збільшення масштабів забруднення навколишнього середовища призводить до подорожчання самого процесу виготовлення продукції. Таким чином, метою ресурсозберігаючої діяльності є зниження ресурсоемності (або підвищення ресурсоефективності) виробництва й забезпечення максимального корисного ефекту споживача від використання одиниці продукції.

Важливою умовою підвищення ефективності використання сировини й матеріалів, палива й енергії є наявність діючого господарського механізму ресурсозбереження [5]. Досвід економічно розвинених країн свідчить, що найбільших результатів в області раціонального й ощадливого матеріалоспоживання досягли деякі з них, де ресурсозберігаюча політика є одним із пріоритетів діяльності держави [5].

Зрозуміло, що перехід до ресурсозберігаючого виробництва вимагає поступового запровадження комплексної раціоналізації використання ресурсів (трудових, матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних), структурної перебудови виробництва з урахуванням реальних потреб внутрішнього й зовнішнього ринків, впровадження досягнень науково-

технічного прогресу, новітніх методів управління, аналізу й прогнозування, сполучення державно-адміністративних і ринкових методів господарювання, державної й муніципальної підтримки, та регулювання ресурсозбереження при використанні законодавчо встановлених стимулів і санкцій.

Висновки. *Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження* полягає у проведенні аналізу напрямків ресурсозбереження на вітчизняних підприємствах, виявленні факторів, що стримують розвиток процесу ресурсозбереження та встановлення пошук перспективних напрямів економії ресурсів за сучасних умов розвитку економіки України.

Наукова новизна полягає у тому, що проведене дослідження спрямоване на теоретичне вдосконалення ресурсозбереження на підприємстві, зростання рівня ресурсозбереження, що дасть змогу підвищити ефективність роботи підприємства, та в кінцевому результаті поліпшити його фінансовий та майновий стан.

Отже, використання ресурсів на підприємстві та їх заощадження є одним з найважливіших факторів виробництва на даний час. Тому, підприємства в сучасних умовах економічного розвитку мусять вирішувати такі проблем як:

- підвищення конкурентоспроможності продукції;
- використання висококваліфікованих кадрів;
- розширення ринків збуту продукції;
- підвищення інвестиційної привабливості галузі;

А у свою чергу задля ефективного використання ресурсів треба:

- здійснювати аналіз стану ресурсозбереження на підприємстві;
- визначати ефективність реалізації управлінських рішень з ресурсозбереження та розробки заходів їх вдосконалення;
- виявляти резерви підвищення ресурсозбереження;
- удосконалювати методичні засади управління ресурсозбереженням;

Таким чином можна сказати, що в даний час задля ефективного виробництва на підприємстві, самому ж підприємству треба вдосконалювати ресурсозберігаючий потенціал, щоб в подальшому заощаджувати кошти та ресурси спрямовані на виробництво продукції.

Література:

1. Абрютіна А. С. Экономический анализ торговой деятельности /А.С. Абрютіна. – М.: Дело и сервис, 2009 - 512 с.
2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 2006. – 678
3. Ареф'єва О.В., Коренков О.В. Управління потенціалом розвитку промислових підприємств / О.В. Ареф'єва, О.В. Коренков. – К. : Грот, 2010. – 200с
4. Бузько И.Д., Дмитренко И.Е., Сущенко Е.А. Стратегический потенциал и формирование приоритетов в развитии предприятий / Восточноукраинский национальный ун-т им. Владимира Даля; Донбасский горно-металлургический ин-т. – Алчевск : Издательство ДГМИ, 2012. – 217с.

5. Воронкова А.Э. Методологические основы формирования механизма управления конкурентоспособным потенциалом предприятия // Вісник Східноукраїнського державного університету. – 2009. – №4(26). – С. 33-41.
6. Великий економічний словар. / під. Ред. А.Н. Азриліяна. – М. Фонд «Правова культура», 1994. – 276 с.
7. генеза ринкової економіки: терміни, поняття, персоналії. Укладачі: В.С. Іфтемічук, В.А. Григор'єв, М.І. Маниліч, Г.Д. Шута. За наук. ред. Г.І. Башнянина і В.С. Іфтемічука. – К.: «Магнолія плюс», 2004. – С. 461.
8. Розміщення продуктивних сил України. Навч. Методичн. Посібник для самостійного вивчення дисципліни / С.І. Дорогунцов, Ю.І. Пітюренко, Я.Б. Олійник та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – С. 102 – 104.